

J. De Meulemeester, M. Dewilde

HET HERTOGELIJK KASTEEL TE TERVUREN

Teneinde een tweede campagne op het site van de burcht van de hertogen van Brabant mogelijk te maken, liet de gemeente Tervuren een B.T.K.-kader verlengen, waarvan het toezicht werd waargenomen door de N.D.O.

De campagne 1982 was gericht geweest op het onderzoek van wat als de oudste kern van het kasteel kon worden beschouwd. Hierbij werd de studie toegespitst op de vooralsnog oudste constructie, zijnde een groot rechthoekig gebouw met residentieel karakter (ca. 19m x 14m). Het bestond uit een grote zaal en een lager gelegen kelder met bovenliggende verdieping. Tevens werd aandacht besteed aan de "grote toren", t.t.z. de donjon die tegen de oostgevel van de residentie aanleunde. Ook werd een begin gemaakt met het vrijleggen van de gotische ridderzaal. Bij het onderzoek van deze gebouwen bleek het belang van de reconstructie van de oorspronkelijke oeverwal en zijn evolutie bij het inrichten en verbouwen van het site (fig. 83).

In 1983 werd daarom in hoofdzaak opgegraven met de bedoeling deze oorspronkelijke situatie van het terrein en de gevolgen ervan voor de bouwontwikkeling na te trekken. Hiertoe werd de ganse zone tussen donjon en de vijver ten oosten ervan onderzocht. Uit iconografische bronnen en historisch kaartenmateriaal konden we vooraf zeker zijn dat, naast het middeleeuwse gebouwenbestand, in deze zone zeker sporen uit de postmiddeleeuwse periode aan het licht zouden komen; we zullen hier evenwel niet dieper op ingaan.

Uit de lagenopbouw kon worden besloten dat de oostgevel van de oudste residentie op de aanzet van de helling naar de vijver werd ingeplant. Dit verklaart meteen waarom de voutekelder van de residentie aan haar oostzijde ligt. Eigenlijk lag de "kelder" aan zijn oostgevel niet ondergronds; de helling naar de vijver toe zette aan vanaf de hoogte van zijn funderingsuitsprong. Herinneren wij nog even de datering van deze constructie, waarvan de opbouw zich in het eerste decennium van de XIIIe eeuw situeert.

De "grote toren" werd in de loop van de XIIIe eeuw tegen de oostgevel van de residentie opgetrokken. Hiertoe werd de oeverwal uitgegraven. Bij de noordoosthoek lag de helling echter lager dan de gewenste funderingsniveau's van de rest van de toren. Deze hoek werd dan ook ongeveer 1,50m dieper gefundeerd dan de overige hoeken en wanden. Bovendien werden voor de hoek een tiental palen ingeheid; boven deze palen en rond de hoek werd grond opgeworpen, waarbij de palen het glijden van de nieuw aangebracht grond moesten tegengaan.

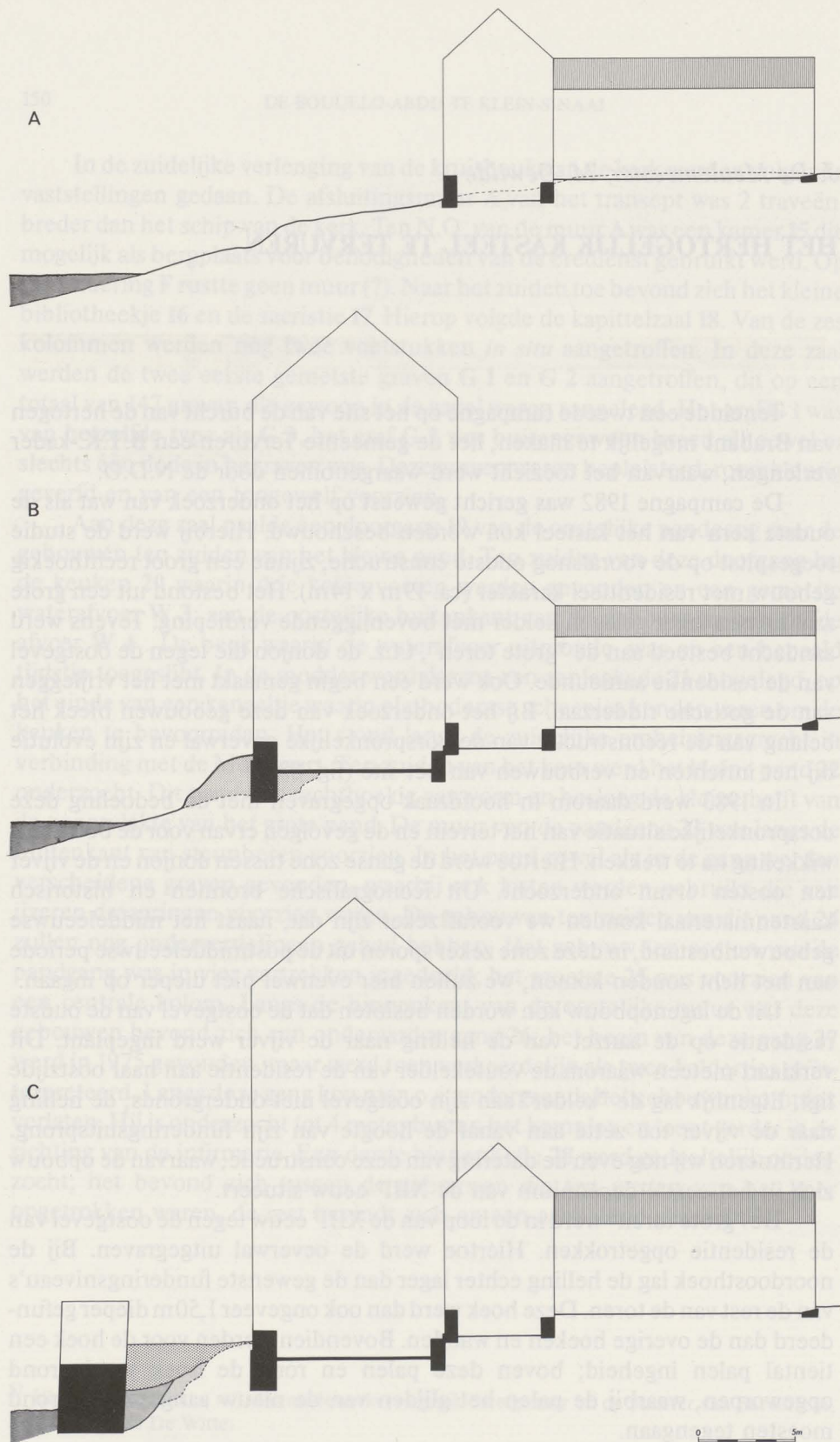

Fig. 83. Reconstructie van de oude oeverwal:

- A. - inplanting van het oudste gebouw;
- B. - inplanting van de donjon met aanaarding tegen de noordoosthoek;
- C. - aanleg van de weermuur en nivellering van de oeverwal.

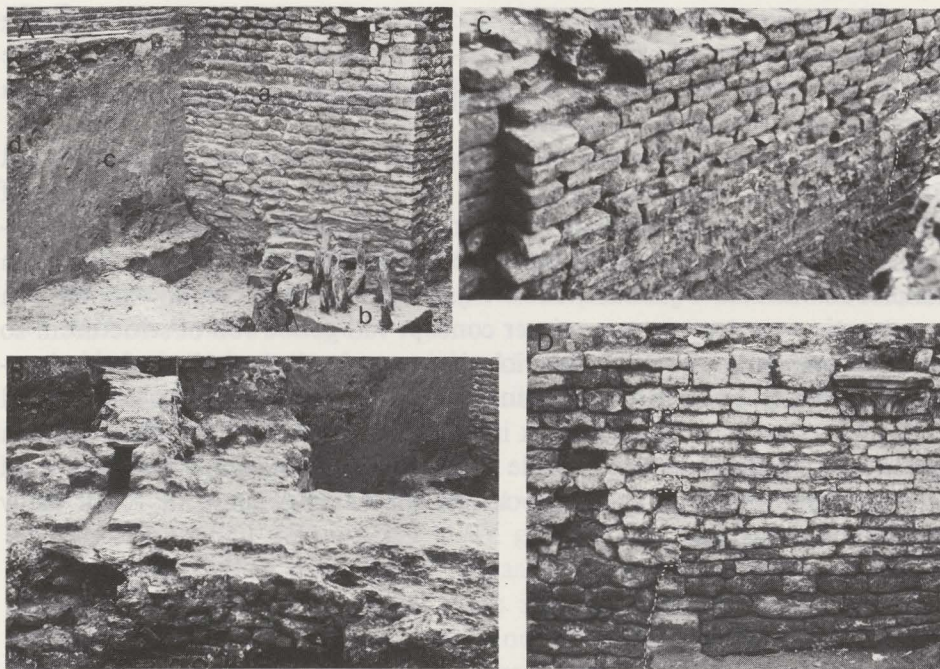

Fig. 84. A. - de noordoosthoek van de donjon met zijn funderingsuitsprong (a), ingehaide palen (b), de aanaarding (c), de nivelleringslagen (d) tussen donjon en weermuur; B. - de weermuur met ingebouwde riool; C. - de oostmuur van de donjon (buitenzijde) met de muurverdikking; D. - de oostmuur van de donjon (binnenzijde) met de opvulling van de schouw, de centrale console en de sokkel van de schouwwang.

Wat deze donjon betreft werden enkele belangrijke verbouwingsbijzonderheden onderzocht (fig. 84). Zo kunnen we nu met een grote zekerheid stellen dat er in de oostmuur oorspronkelijk een schouw moet voorzien zijn geweest. Aan de buitenzijde van de oostmuur is een verdikking van de muur te herkennen; aan de binnenzijde komt een verbouwingsnaad overeen met een deels in de muur ingewerkte sokkel. Het begin van de buitenwaartse verdikking van de muur, de bouwnaad en de ingewerkte sokkel liggen in hetzelfde vlak. Deze elementen wijzen op het bestaan van een schouw, waarvan de zuidelijke wang, althans aan de binnenzijde, totaal vernield is. Of deze schouw werd weggewerkt en dichtgemaakt bij de herbouw van de zoldering van de kelder is niet duidelijk. De console, in het midden van de oostmuur aangebracht, moest wel worden bijgewerkt om in die oostmuur te passen; het gaat hem zeker om herbruikt materiaal, zoals ook voor de console in de westmuur, de hoekconsoles en de centrale draagzuil werd vastgesteld.

Wijzen wij er tenslotte nog op, dat vanaf de uitspringende sokkel de oostmuur, in noordelijke richting, zijn diepste fundering krijgt; het is ook in deze zone dat een brede funderingssleuf (40/120 cm) werd uitgegraven, teneinde de muur vanaf de gewenste diepte te kunnen opbouwen.

Waarschijnlijk startte men kort na de bouw van de donjon met de aanleg van een weermuur, die het site omsloot. Naargelang, tijdens de bouw, deze muur aan hoogte won, werd de oeverwal die nog tussen weermuur en donjon bestond systematisch genivelleerd.

De weermuur zelf is ongeveer 3 m dik. Hij helt licht naar binnen en wordt in de opgegraven zone door twee zware steunberen verstevigd. De muur zelf bestaat uit een weinig verzorgd, maar toch gelijkmatig uitgewerkt binnenparement, een brede kern en een uitermate verzorgd buitenparement; dit alles in zandsteen. Enkele bijzonderheden wijzen erop dat de muur van bij zijn constructie vervat zat in een ruimer concept van gebouwen of structuren. zo werd tijdens de bouw ervan een riolering aangelegd; de nodige afwateringskoker werd uitgewerkt in de dikte van de weermuur. Enkele meters verder werd zelfs een trappen- en deurcomplex in de weermuur aangelegd. Deze trappen gaven uit op het waterniveau van de vijver. Deze uitgang langs het water werd later overdekt door een reeks gebouwen, die er mogelijk in de XVIIe eeuw werden opgetrokken.

Fig. 84. A - de noord-oeverwal van de donjon; B - de weermuur; C - de oostmuur van de donjon; D - de oostmuur van de donjon (binnenzijde) met de opvoering van de centrale console en de sokkel van de schouw.

Wat deze donjon betreft worden enkele belangrijke verhoudingscijfers herbeden onderzocht (fig. 84). Zo kunnen we nu met een grote zekerheid stellen dat er in de oostmuur oortronkelijk een schouw moet voorzien zijn geweest. Aan de buitenzijde van de oostmuur is een verdikking van de muur te herkennen; aan de binnenzijde komt een verhoudingsnaad overeen met een deel in de muur ingewerkte sokkel. Het begin van de buitenwaartse verdikking van de muur, de bouwnaad en de ingewerkte sokkel liggen in hetzelfde vlak. Deze elementen wijzen op het bestaan van een schouw, waarvan de zuidelijke wang afzakt naar de binnenzijde, totaal vernield is. Of deze schouw werd weggevoerd en dichtgemaakt bij de herbouw van de muur van de kelder is niet duidelijk. De console, in het midden van de oostmuur aangebracht, moest wel worden bijgewerkt om in de oostmuur te passen; het gaat hier om hetzelfde materiaal, zoals ook voor de console in de westmuur de hoofdcouloir en de centrale draaxiaal werd vastgesteld.

Wijzen wij er tenslotte nog op, dat vanaf de afspingende sokkel de oostmuur, in noordelijke richting, een drietertjes van de oostmuur, in deze zone dat een brede fundamenteel (40/120 cm) werd opgevoerd. Tegende de muur vanaf de gewenste diepte te kunnen opbouwde.

Fig. 87. Reconstructie van de oostmuur.
A - ingebruik van het oostmuur;
B - de oostmuur van de donjon; C - de oostmuur van de donjon (binnenzijde) met de opvoering van de centrale console en de sokkel van de schouw.